

VYSOKOŠKOLSKÉ VZDELÁVANIE SOCIÁLNYCH PRACOVNÍKOV V KONTEXTE ŠTÁTNEJ SOCIÁLNEJ A VZDELÁVACEJ POLITIKY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

SCHAVEL MILAN – MATULAYOVÁ TATIANA

Vysoká škola Zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, Bratislava
Fakulta prírodovedne-humanitní a pedagogická, Technická univerzita v Liberci

Abstrakt

Zámerom príspevku je objasniť situáciu v oblasti vysokoškolského vzdelávania sociálnych pracovníkov na Slovensku na pozadí spoločensko-politických premien v priebehu 20. storočia. V prvej časti príspevku priblížime v stručnom historickom exkurze genézu vzniku a vývoja vysokoškolského vzdelávania sociálnych pracovníkov na Slovensku.

V druhej časti príspevku na základe analýzy štatistických dát a dostupných vládnych a rezortných koncepčných a strategických dokumentov objasníme určujúci vplyv štátnej politiky v oblasti vysokoškolského vzdelávania na súčasný stav vzdelávania sociálnych pracovníkov. V tretej časti príspevku navrhujeme víziu, priority a vhodné nástroje na úrovni národnej asociácie vzdelávateľov v sociálnej práci.

Kľúčové slová

Genéza vysokoškolského vzdelávania. Sociálny pracovník. Sociálna práca. Vzdelávanie. Sociálna politika. Vzdelávacia politika.

Abstract

The intention of the presented article is to clarify the situation in the field of social workers university education in Slovakia, taking into account all social and political changes in the course of the 20th century. The first part of the article aims at introducing the origins of beginning and development of social workers university education in Slovakia.

The second part, based on analyses of statistical data and available governmental conceptual and strategic documents, we clarify the crucial influence of the state policy in the field of university education on the current state of social workers education. In the third part we propose the vision, priorities and appropriate tools on the level of national association of educators in the field of social work.

Key words

Origin of university education. Social worker. Social work. Education. Social policy. Education policy.

Úvod

Zámerom príspevku je objasniť situáciu v oblasti vysokoškolského vzdelávania v sociálnej práci na Slovensku a súčasne upozorniť na postavenie a rolu Asociácie vzdelávateľov v sociálnej práci na Slovensku (AVSP) v tomto systéme a procese. Identifikovali sme tri kľúčové faktory, ktoré determinujú vývoj vzdelávania sociálnych pracovníkov v Slovenskej republike: spoločenskú potrebu vysokoškolsky vzdelaných ľudí, špecificky v oblasti verejných sociálnych služieb, ďalej štátnu vzdelávaciu politiku na Slovensku a ako posledný faktor sme vybrali rolu Asociácie vzdelávateľov v sociálnej práci na Slovensku.

Spoločenská potreba vysokoškolsky vzdelaných ľudí v Slovenskej republike

Spoločenská potreba vysokoškolsky vzdelaných ľudí v Slovenskej republike, špecificky v oblasti verejných sociálnych služieb od roku 1989 vplyvom významných zmien v spoločensko-ekonomických podmienkach v podstate neustále rastie a predstavuje výzvu pre štátnu vzdelávaciu politiku najmä v oblasti vysokého školstva.

V rámci procesu etablovania a rozvoja vysokoškolského vzdelávania v sociálnej práci chceme zamerať pozornosť na tri vybrané míľniky v novodobých moderných dejinách: rok 1989, 1993 a 2005.

Po spoločenskom prevrate v novembri 1989, v dôsledku ktorého došlo k masívnej transformácii vo všetkých oblastiach spoločenského života, ktoré základným spôsobom ovplyvnili sociálnu realitu Slovenska, sme svedkami prezentácie nových sociálnych problémov, ktoré boli predtým buď latentné alebo sa vôbec neprezentovali. Nárast staronových sociálnych problémov typu nezamestnanosť, bezdomovectvo, kriminalita, drogová závislosť spôsobil potrebu riešiť ich spôsobom etablovaným v tzv. západnom svete, t.j. spoločenskou inštitúciou sociálnej práce; zároveň je ale potrebné zdôrazniť aj fakt, že bolo potrebné reagovať na ideologicky už nekorešpondujúce riešenia určitých sociálnych problémov a potrieb obyvateľstva (napr. v ústavnej starostlivosti apod.). Tieto okolnosti si aj vplyvom legislatívnych zmien vyžiadali zmenu v prístupe ku klientovi, nastal obrat v riešení zložitých sociálnych situácií, štát zmenil základnú filozofiu k riešeniu problémov, upúšťa od paternalizmu, prechádza od starostlivosti a zabezpečenia k sociálnej pomoci. Naznačené požiadavky na novo vytvárané kompetencie sociálnych pracovníkov podnietili v tom čase niektoré univerzity k opätovnému zavedeniu samostatného študijného odboru sociálna práca na slovenských vysokých školách.

Vznik samostatného štátu v roku 1993 znamenal ďalší nárok na zvýšenie počtu kvalifikovaných sociálnych pracovníkov najmä na makroúrovni sociálnej práce. Rozdelenie federatívneho štátu znamenalo postupný vznik nových pracovných miest, vyžadujúcich si aj kvalifikáciu v oblasti sociálnej politiky a sociálnej práce najskôr na úrovni štátnej politiky, t.j. centrálnych a ďalších orgánov štátnej správy, a neskôr v dôsledku decentralizácie na úrovni regionálnej a lokálnej politiky.

Vstup Slovenskej republiky do Európskej únie opäť vyvolal požiadavku kvalifikovaných sociálnych pracovníkov v dôsledku nárastu agendy a aproximácie práva Európskej únie. Ďalšou okolnosťou, ktorá ovplyvnila zvýšený záujem najmä už zamestnaných uchádzačov o štúdium sociálnej práce, bola skutočnosť vyplývajúca zo zákona č. 312/2001 Z.z., o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov, podľa ktorého zamestnanec štátnej správy musel v rámci výkonu svojich odborných činností spĺňať minimálne podmienku ukončeného prvého stupňa vysokoškolského štúdia. V tomto prípade išlo najmä o zamestnancov okresných úradov, neskôr úradov práce, sociálnych vecí a rodiny s podmienkou začať študovať v zmysle vyššie uvedeného zákona do konca roka 2005. Záujem začať študovať odbor sociálna práca prejavili aj iné cieľové skupiny, ako napr. zamestnanci policajného zboru, trestnej justície, colných úradov, sociálnej poisťovne, samosprávy miest a obcí, ako aj podnikatelia, bankovní úradníci, zamestnanci súkromných firiem najmä na úseku personálnych vecí a pod.

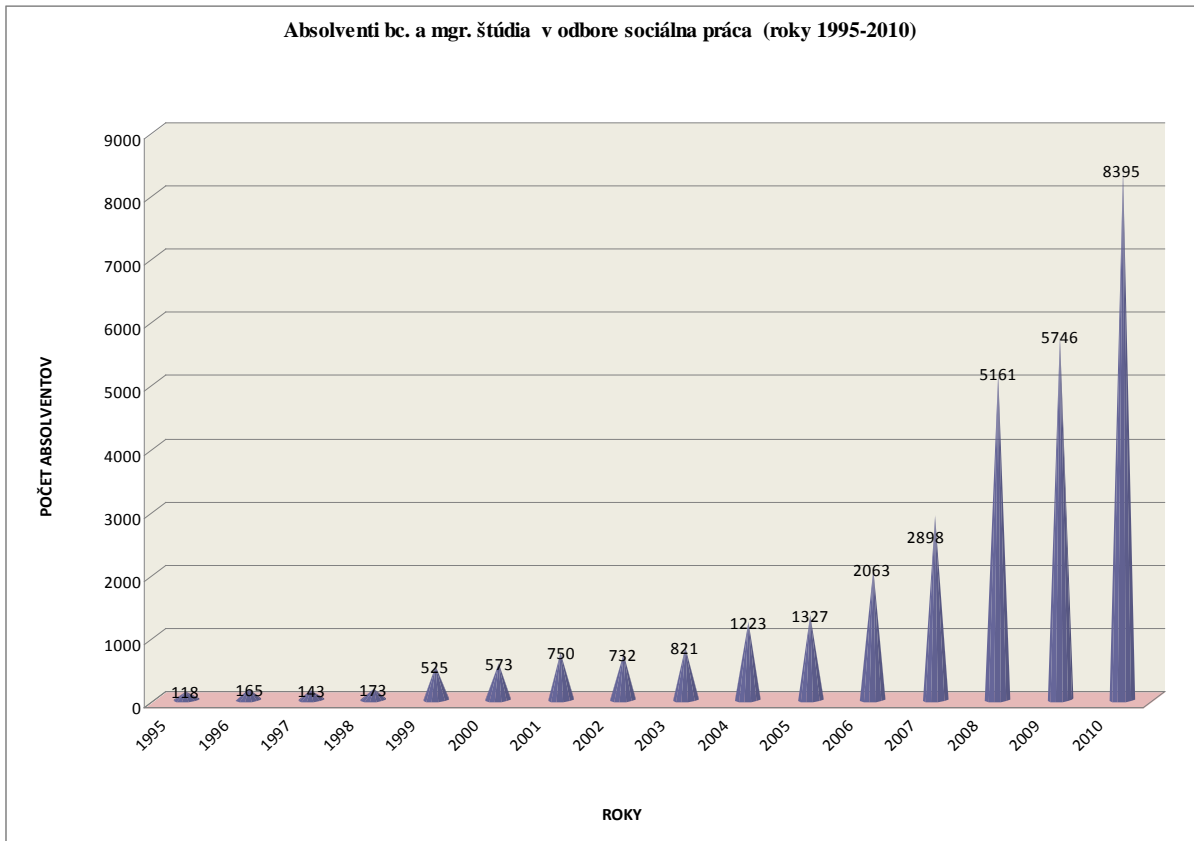
Reakcia rezortu školstva na vyššie konštatovanú spoločenskú požiadavku kvalifikovaných sociálnych pracovníkov spočívala v podpore etablovania študijného programu sociálna práca na verejných univerzitách naprieč Slovenskej republiky. Neskôr bol nárast príležitostí študovať odbor sociálna práca umocnený vznikom súkromných vysokých škôl a univerzít, rovnako ako vznikom nových verejných univerzít.

V súvislosti s podporou popísanej expanzie je potrebné zmieniť celkovo konštatovanú potrebu vysokoškolsky vzdelaných ľudí v Slovenskej republike. V porovnaní s vyspelými krajinami (napr. Nemeckom, USA, Kanadou), kde je uvádzaná približne 30% úroveň vysokoškolsky vzdelaných ľudí, na Slovensku ešte v roku 2004 to bolo len 12,4% a v roku 2008 18,6%. Akreditovaním ďalších študijných programov naprieč Slovenskom došlo ale v roku 2010 k masívnemu rastu, keď v tomto roku už bola konštatovaná 24% úroveň

vysokoškolsky vzdelaných ľudí. Z iných štatistík vyplýva vysoký podiel absolventov humanitných a sociálnych vied.

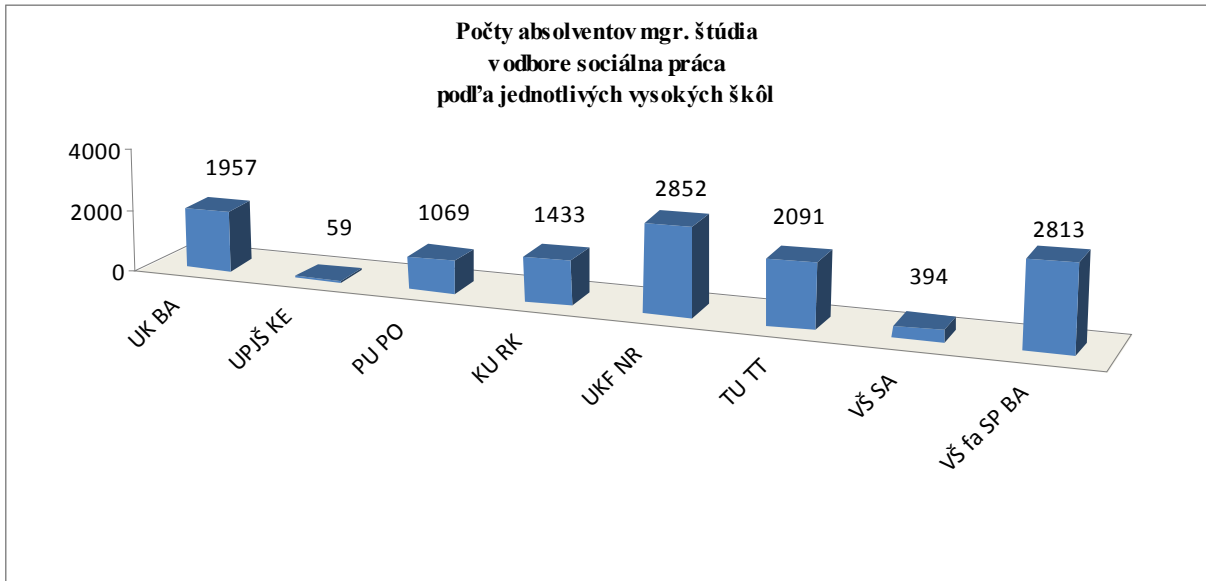
Kvantitatívny nárast počtu sociálnych pracovníkov, ktorý je spôsobený meniacimi sa podmienkami v spoločnosti, je preukázaný aj počtom študentov študujúcich v odbore sociálna práca na jednotlivých fakultách univerzít a vysokých škôl. Bližšie ilustrujú tendenciu podporovať expanzívny kvantitatívny rozvoj vysokého školstva zo strany rezortu školstva nasledujúce grafy:

Graf 1: Počet ukončených absolventov v odbore sociálna práca (I. a II. stupeň vysokoškolského štúdia)

Zdroj : Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky (2011)

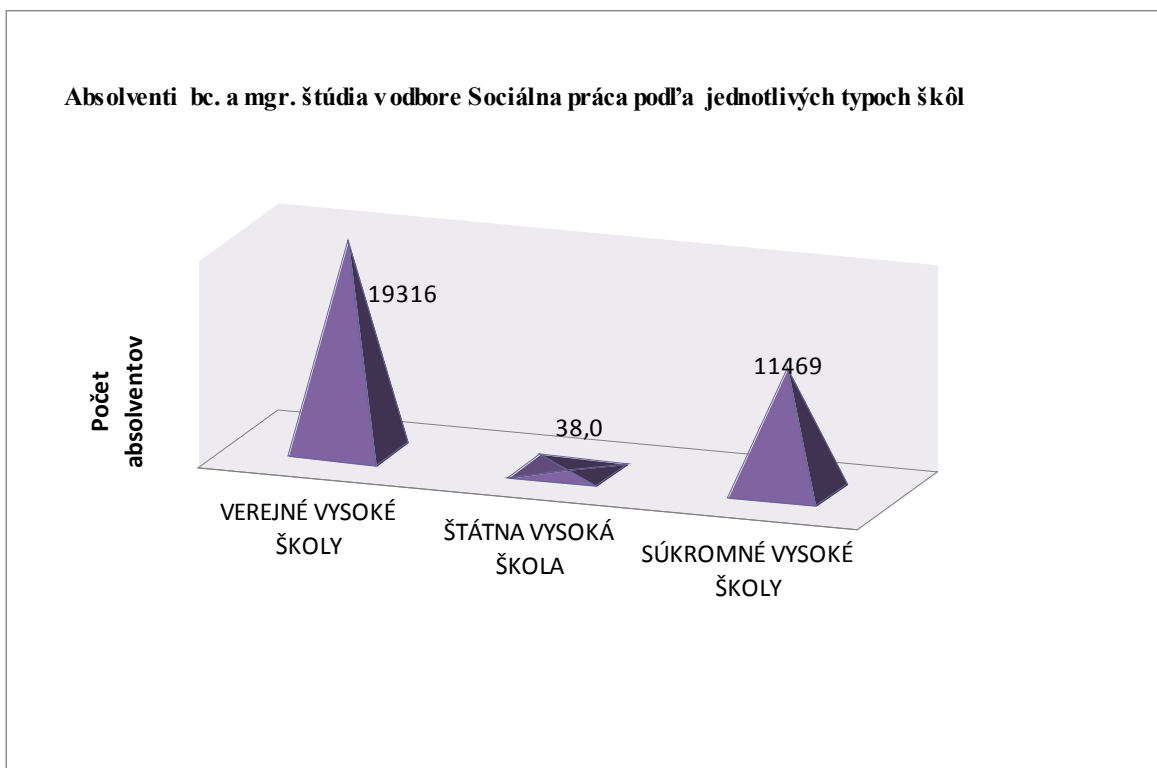
Graf 2: Počty absolventov mgr. stupňa vysokoškolského štúdia v odbore sociálna práca

Zdroj : Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky (2011)

Postupne sa na Slovensku etablovali súkromné vysoké školy, niektoré z nich poskytujú vysokoškolské vzdelávanie aj v odbore sociálna práca, počty absolventov jednotlivých typov škôl sa v poslednom období vyrovnávajú.

Graf 3: Počty absolventov vysokoškolského štúdia v odbore sociálna práca podľa jednotlivých typov škôl

Zdroj : Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky (2011)

Spoločenský tlak a politické požiadavky na expanziu sa neskôr v oblasti vzdelávania v sociálnej práci prejavili niekoľkými dôsledkami a ohrozeniami týkajúcimi sa napríklad uplatnenia sociálnych pracovníkov v praxi, či kvality vzdelávania. Domnievame sa, že nastavené rezortné podmienky v oblasti vysokého školstva nedostatočne reflektovali existenciu dôsledkov expanzie, špecificky vo vzťahu k trhu práce.

Zároveň je potrebné vnímať rozvoj vysokoškolského vzdelávania sociálnych pracovníkov v kontexte prebiehajúcej trojstupňovej reformy vysokého školstva v Slovenskej republike. V jej priebehu došlo napríklad k zrušeniu vyššieho stredoškolského vzdelávania v oblasti sociálnej práce (napriek jeho predchádzajúcemu rozvoju a podpore), zavedeniu procesu komplexnej akreditácie, zmenám vo financovaní... Dôsledky týchto a ďalších opatrení a legislatívnych riešení spoločenskej potreby na oblasť vysokoškolského vzdelávania v sociálnej práci a následne aj daný segment trhu práce by si zaslúžili osobitnú hĺbkovú analýzu. V každodennom živote kvalifikovaných sociálnych pracovníkov a súčasných študentov a učiteľov sociálnej práce rezonuje otázka spoločenskej prestíže a statusu sociálnej práce v spojení s problematikou kvality vzdelávania.

Na úrovni štátnej vzdelávacej politiky vo vzťahu k vstupu do Európskej únie je potrebné venovať pozornosť aj vplyvu existencie európskeho vysokoškolského priestoru. V prvom rade je potrebné zdôrazniť vplyv Bolonského procesu aj na oblasť pregraduálnej a graduálnej prípravy sociálnych pracovníkov. Prijatie systému ľahko čitateľných a porovnateľných akademických hodností aj prostredníctvom Dodatkov k diplomu (Diploma Supplement) podporilo možnosť aj pre slovenských absolventov uplatniť sa na trhu práce. Za najzávažnejšiu zmenu je možné označiť prijatie systému štúdia založeného v podstate na dvoch hlavných cykloch – pregraduálnom a graduálnom. Prístup do druhého cyklu v sociálnej práci vyžaduje úspešné zavŕšenie prvého cyklu štúdia, trvajúceho minimálne tri roky. Sporná je ale otázka tzv. príbuzných študijných programov, ktoré sú v súčasnosti akceptované pre prijatie do nadväzujúceho magisterského stupňa vzdelávania. Druhý cyklus vzdelávania v sociálnej práci je chápaný ako samostatný cyklus, pričom je umožnená záujemcom o štúdium vertikálna priechodnosť (t.j. môžu po splnení univerzitou či vysokou školou pokračovať v štúdiu v rámci celej republiky). V Slovenskej republike je možné absolvovať aj tretí stupeň vysokoškolského štúdia v študijnom programe sociálna práca. Určitou raritou v rámci európskeho priestoru je tzv. rigorózne konanie, v rámci ktorého je možné aj v odbore sociálna práca získať titul PhDr.

V súčasnosti slovenské univerzity a vysoké školy využívajú systém kreditov ECTS, ktorý je považovaný za vhodný prostriedok na podporu širokej študentskej mobility.

Podpora nevyhnutnej európskej dimenzie vo vysokoškolskom vzdelávaní, zvlášť vzhľadom na prípravu študijných plánov, spoluprácu medzi inštitúciami, mobilné schémy a integrované programy štúdia, výcviku a výskumu, je podľa nášho názoru stále nedostatočne reflektovanou výzvou v oblasti vzdelávania sociálnych pracovníkov. Pre ilustráciu tohto tvrdenia poukazujeme síce na všeobecné dáta, ktoré ale majú výpovednú hodnotu aj pre vzdelávanie sociálnych pracovníkov. Pri hodnotení úspešnosti 10-ročného využívania programu Erasmus v Slovenskej republike v akademickom roku 2007/2008 konštatovala národná agentúra SAAIC, že sa do programu zapojilo približne 6 000 študentov denného štúdia, čo predstavovalo v danom čase 1,05 % študentskej populácie. Pre porovnanie v danom čase v EU program využilo 3,5 % študentskej populácie. Ešte závažnejší fakt je, že kým vo všeobecnosti pre slovenských študentov je najčastejšou cieľovou krajinou Nemecko, Francúzsko a Španielsko, prijímame zahraničných študentov najmä z Českej republiky a Poľskej republiky. Z vlastnej skúsenosti vieme, že študentky a študenti sociálnej práce nemajú dostatočný záujem o štúdium či stáž v zahraničí v rámci programu Erasmus a ak áno, uprednostňujú práve uvádzané jazykovo príbuzné krajiny.

Asociácia vzdelávateľov v sociálnej práci na Slovensku

So zámerom podporiť kvalitatívny rozvoj vysokoškolského vzdelávania v sociálnej práci vznikla v roku 1997 na základe iniciatívy vysokoškolských pedagógov vtedajšej Katedry vzdelávania dospelých Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove (s určujúcim vplyvom prof. Anny Tokárovej, CSc.) a ďalších kolegov Asociácia vzdelávateľov v sociálnej práci na Slovensku ako občianske združenie.

V doterajšej genéze je možné v zásade identifikovať dve etapy jej rozvoja, ktoré spájame s vedením organizácie. V prvej etape do roku 2004 bol predsedom doc. Strieženec, CSc., pod vedením ktorého sa rozvíjala spolupráca v českou Asociácií vzdelavatelů v sociální práci (ASVSP), najmä prostredníctvom účasti v redakčnej rade časopisu Sociální práce/Sociálna práca. V tomto období sa pravidelne stretávali zástupcovia vybraných verejných univerzít, ktoré ponúkali študijný program sociálna práca. Ťažiskovou témou bola otázka kvality vzdelávania – špecificky otázka tzv. opisu študijného programu, snaha o umožnenie vertikálnej mobility v rámci študijných programov na Slovensku prostredníctvom vytvorenia spoločného študijného programu/standardu. V tomto čase bola plánovaná a sčasti realizovaná spolupráca medzi vzdelávateľmi napríklad aj formou pozývaných prednášok, či dokonca tým, že určití pedagógovia zabezpečovali vybrané prednášky/kurzy na viacerých univerzitách, resp. vzájomnou výmenou pedagógov počas štátnych záverečných skúšok. K výsledkom spolupráce patrila aj dodnes využívaná spoločná učebnica početného autorského kolektívu (reprezentujúceho všetkých vzdelávateľov) pod vedením prof. Tokárovej Sociálna práca.

Osobitne bola diskutovaná otázka iniciovania vzniku Komory sociálnych pracovníkov, pričom bolo spracované paragrafové znenie príslušného návrhu zákona. Napokon vzhľadom na absenciu politickej vôle návrh zákona nebol predložený na rokovanie Národnej rade Slovenskej republiky.

Druhú etapu vo vývoji Asociácie vzdelávateľov v sociálnej práci na Slovensku je možné spojiť s novým predsedom prof. PhDr. Milanom Schavelom, PhD. od roku 2004. V tomto období je možné konštatovať, že došlo k úprave stanov, stabilizácii vnútornej štruktúry, ďalšiemu rozvoju spolupráce s českou ASVSP pri príprave a vydávaní časopisu Sociální práce/Sociálna práca. V určitom období (približne 2007-2009) silnela požiadavka na využívanie európskych fondov, bolo zrealizovaných niekoľko projektov. Stabilizovala sa členská základňa, pozostávajúca z právnických a fyzických osôb. V poslednom období (od roku 2010) silnie požiadavka vzdelávateľov presadzovať sa vo vzťahu k akreditačnej komisii a spolupracovať s rezortom školstva a práce, sociálnych vecí a rodiny pri riešení problémov vzdelávania v sociálnej práci. Jedným z nástrojov má byť aj aktivita členov Asociácie vzdelávateľov v sociálnej práci na Slovensku pri inovácii tzv. opisu študijného programu, prostredníctvom vytvorenia pracovných skupín zameraných na jednotlivé predmety (kurzy). K realizácii týchto zámerov (o potrebe ktorých sa diskutuje od roku 2006) ale nedošlo.

V posledných dvoch rokoch sa niektorí členovia Asociácie vzdelávateľov v sociálnej práci na Slovensku angažujú v procesoch inštitucionalizácie profesie sociálnej práce najprv vytvorením pracovnej skupiny zameranej na tvorbu nového etického kódexu sociálnej práce a v posledných mesiacoch roku 2012 aj spolupodielaním sa na príprave návrhu zákona o profesii sociálnej práce. V tomto období diskutovala Asociácia vzdelávateľov v sociálnej práci na Slovensku aj o tzv. Globálnej agende a možnostiach pripojenia sa k výzve aktivizovať sociálnych pracovníkov a podporovať uznanie spoločenskej hodnoty profesie sociálnej práce.

Napriek takmer 15-ročnej histórii Asociácie vzdelávateľov v sociálnej práci na Slovensku je možné konštatovať, že táto organizácia zostáva občianskym združením, ktoré nepredstavuje partnera pre Akreditačnú komisiu pri Ministerstve školstva, vedy, výskumu a

športu Slovenskej republiky. Činnosť organizácie je determinovaná personálnymi kapacitami, presnejšie reálnymi časovými možnosťami jednotlivých členiek a členov venovať sa napĺňaniu jej poslania a úloh. Občianske združenie nie je profesionalizované, nezamestnávalo ani nezamestnáva zamestnancov; chýbajú finančné zdroje pre rozvoj činnosti.

Prínos Asociácie vzdelávateľov v sociálnej práci na Slovensku je ale na druhej strane podľa nášho názoru evidentný. Dlhoročnou činnosťou prispieva k diskusii vo vnútri akademickej obce a zároveň k rozvoju spolupráce s českou ASVSP. Aj vďaka tejto organizácii boli vydané niektoré monotematické čísla časopisu Sociální práce/Sociálna práca, či podporený medzištátny dialóg v oblasti vzdelávania v sociálnej práci.

Dá sa konštatovať, že aj vďaka Asociácii vzdelávateľov v sociálnej práci na Slovensku v súčasnosti prebieha diskusia aj na úrovni rezortov, ktorá zahŕňa najmä tieto okruhy problémov:

- sociálne problémy, sociálnopolitická objednávka – obmedzenia v uplatnení sociálnych pracovníkov;
- vzdelávanie v odbore – problém s reflexiou praxe;
- uniformita vo vzdelávaní – obmedzenia vo flexibilitate a inováciách;
- teória sociálnej práce – aplikácia teórie v praxi;
- potreba ďalšieho vzdelávania – žiadna podpora a ochota rezortu;
- nevyhnutnosť identity sociálnych pracovníkov – absencia profesijného združenia.

K strategickým cieľom Asociácie vzdelávateľov v sociálnej práci na Slovensku patria tieto ciele a úlohy:

- Inovácia študijného programu v odbore sociálna práca.
- Vytvorenie odborných tímov pedagógov podľa jednotlivých predmetových modulov.
- Iniciatíva v oblasti inštitucionalizácie sociálnej práce.
- Podpora kvality vzdelávania v odbore sociálna práca.
- Podpora a účasť na kreovaní ďalšieho vzdelávania sociálnych pracovníkov.
- Propagácia sociálnej práce, kontakt s praxou a politickými autoritami.

Diskusiu o víziách ďalšieho pôsobenia Asociácie vzdelávateľov v sociálnej práci na Slovensku je možné charakterizovať ako kontinuálny proces. V poslednom období troch rokov boli zapojení do činnosti Správnej rady AVSP, ale aj činnosti občianskeho združenia viaceré kolegyne a kolegovia tzv. mladšej generácie, ktorí zastupujú na postoch vedúcich katedier, príp. iných postoch jednotlivé vysokoškolské pracoviská. Očakávalo sa, že prinesú nové podnety, inšpirácie, ale aj iné stratégie rozvoja činnosti. Pozitívne je, že sa širší okruh členiek a členov Asociácie vzdelávateľov v sociálnej práci na Slovensku v posledných rokoch pravidelne stretáva. Dochádza k prehľbovaniu spolupráce medzi jednotlivými pracoviskami, vrátane spolupráce s českou ASVSP. Diskusia k vybraným témam smeruje ku konkrétnym výsledkom (napr. v oblasti prípravy Etického kódexu sociálnej práce, či zákona o profesii sociálnej práce).

Víziou občianskeho združenia Asociácie vzdelávateľov v sociálnej práci na Slovensku v posledných rokoch bolo získanie pozície člena v pracovnej skupine Akreditačnej komisie, zodpovedného za posudzovanie študijných programov sociálnej práce, prípadne kompetentného vyjadrovať sa k návrhom na akreditáciu študijného odboru sociálna práca. Faktom je, že na túto možnosť sa nepodarilo vytvoriť dostatočný politický záujem zo strany rezortu školstva alebo rezortu práce, sociálnych vecí a rodiny, ako najväčšieho odberateľa absolventov sociálnej práce pre pracovný trh v sociálnej oblasti. K ďalším víziám patrila a patrí profesionalizácia občianskeho združenia, rozvoj medzinárodnej spolupráce a samostatnej výskumnej a publikačnej činnosti, tieto ambície doteraz neboli naplnené.

Uvedené vízie sa síce zabezpečujú postupnými krokmi, ale je zrejmé, že bude potrebné nielen úsilie členskej základne, ale aj určitá priazeň zo strany politikov pre výraznejší posun smerom k profesionalizácii sociálnej práce.

Záver

V závere chceme konštatovať, že ďalší rozvoj vysokoškolského vzdelávania v sociálnej práci bude naďalej determinovaný rozvojom štátnej vzdelávacej politiky a európskym vysokoškolským priestorom. Vláda Slovenskej republiky sa v programovom vyhlásení zaviazala k podpore skvalitňovania vysokoškolského vzdelávania prostredníctvom zmien vo financovaní, v oblasti menovania profesorov, v oblasti vytvárania podmienok pre činnosť Akreditačnej komisie a v oblasti doktorandského štúdia (vrátane udržania absolventov tohto štúdia a postdoktorandov na slovenských univerzitách). Aj z týchto programových cieľov Vlády Slovenskej republiky vyplýva, že v oblasti vysokoškolského vzdelávania bude dochádzať k ďalším zmenám. Pre občianske združenie Asociácie vzdelávateľov v sociálnej práci na Slovensku, ako neformálneho reprezentanta vzdelávateľov v sociálnej práci, sa otvára ďalší priestor pre aktivizáciu svojej činnosti.

Literatúra:

SCHAVEL, M. Inovácia vo vzdelávaní sociálnych pracovníkov. In: Medzinárodná vedecká konferencia. "Sociální, ekonomické, právní a bezpečnostní otázky současnosti". Praha: Soukromá vysoká škola ekonomických studií v Praze, 2010, 23.-24.4.2010. Zborník z vedeckej konferencie. Praha: SVESES, 2010. ISBN : 978-80-86744-84-1.

SCHAVEL, M. Niektoré otázky edukácie sociálnych pracovníkov. In: *Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou: Dni sociálnej práce*. Nitra : FSVaZ UKF, 2007. ISBN: 978-80-8094-231-1.

Kontakt:

doc. PaedDr. Tatiana Matulayová, PhD.
Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Technická univerzita v Liberci
Studentská 2,461 17 Liberec 1
Česká republika
E-mail: tatiana.matulayova@tul.cz

prof. PaedDr. Schavel Milan, PhD.
Katedra sociálnej práce
Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety
Palackého č. 1, P.O. Box 104, 810 00 Bratislava
Slovensko
E-mail: mschavel@stonline.sk